

Yksityisajattelun paradoksi

Huomioita Dummettin muistoksi

Sir Michael Dummett kuoli 86-vuotiaana 27. päivänä joulukuuta. Muistokirjoituksissa häntä luonnehditaan lähes järjestään yhdeksi vaikutusvaltaisimmista tai merkittävimmistä 1900-luvun analyyttisistä filosofeista. Kuolleista on toki tapana puhua hyvää, mutta Dummett-kehuissa kyse ei ole pelkästä kohteliaisuudesta. Jo hänen ulkofilosofinen ansioluettelonsa on vaikuttava: johtava tarot-tutkija, rasismin vastainen aktivisti, äänestysteoreetikko, harras katolilainen, kielipoliisi, filosofian historioitsija.

Kaikkea Dummettin puuhailua yhdistää tietty asenne tai lähestymistapa, jota voisi kuvata sanalla ”yksityisajattelu” – kysymykset, argumentit, käsitykset ja vastaukset ovat syvästi henkilökohtaisia, todellisia kysymyksiä. Ajattelu on vastaavasti intohimoista, jyrkkää, ehdotonta, vakavaakin. Dummett ”ajatteli itselleen”, niin hyvässä kuin pahassakin. Dummett uskoi, että frege-läinen merkityksen teoria tarjoaa filosofialle perustan, josta lähtien keskeiset metafysiset ongelmat voidaan ratkaista. Joitain seuraajia, kuten Crispin Wrightia ja Neil Tennantia, lukuun ottamatta Dummett ei tosin onnistunut vakuuttamaan tästä kuin itsensä. Hänen merkittävytensä löytyy toisaalta.

Dummettin kirjoituksia ja kieltä pidetään yleisesti vaikealukuisena ja raskassoutuisena. Tunnusomaisia piirteitä ovat ylettömän monimutkaiset lauserakenteet, vaikeasti hahmottavat päättelyketjut ja pitkät poikkeamat sivuraiteille. Dummettin tyylillä on puolustajansakin. Heidän mukaansa virkkeiden kimuranttius vain heijastaa esitettyjen ajatusten monimutkaisuutta ja ajatuskulkujen ajoittain hämärä monipolvisuus niiden syvällisyyttä ja perinpohjaisuutta.

Totta onkin, että kaikki on aivan selkeää, kun sen oikein ymmärtää, myös Dummettin proosa. Lukiessa

täytyy vain pitää mielessä, ettei Dummettin ensisijainen tavoite ollut osoittaa virheelliseksi jonkun filosofin esittämää argumenttia tai punnita puolueettomasti joidenkin positioiden ansioita ja ongelmia. Hän pyrki omista lähtökohdistaan ymmärtämään ja saamaan selkoa itseään kiinnostavista asioista ja pulmista. Silloinkin kun Dummett tarkasteli yksityiskohtaisesti filosofisia argumentteja, häntä kiinnosti pääasiassa se, mitä ne kertovat erilaisista näkemyksistä ja tavoista, jotka Dummett mielsi luonnollisiksi tai houkutteleviksi. Tämä luenta tekee ymmärrettäväksi joitakin turhauttavia omituisuuksia. Mutta ellei satu olemaan Dummett tai hänen filosofinen sielunkumppaninsa, miksi välittää tästä kaikesta?

Ludwig Wittgenstein, kiistatta 1900-luvun filosofian kuuluisin yksityisajattelija, vaikutti keskeisesti Dummettin ajatteluun. Mutta toisin kuin Frege, jota Dummett piti lähes pyhimysmäisenä oikeaoppisen filosofian perustajaisänä, Wittgenstein toimi ainoastaan innoituksen lähteenä, jolta saattoi eksegeettisistä hienouksista piittaamatta poimia hyvää ajatusruokaa. Slogan ”merkitys on käyttö” oli hyödyllinen oivallus, merkitysholismi ja ajatus, että filosofia jättää kaiken ennalleen, puolestaan eivät. Ja joskus, kuten realismin ja idealismin suhteen, Wittgenstein yksinkertaisesti erehtyi.

Mikään ei estä suhtautumasta Dummettiin itseensä samalla tavoin. Dummettin pähkäilystä kannattaakin välittää siksi, että aivan kuten Wittgenstein myös hän selvensi hämääriä erotteluja ja esitti monia itsessään tärkeitä huomioita. Niiden merkitys ja merkityksellisyys eivät riipu siitä, mitä ajattelemme Dummettin filosofiakäsityksestä tai ajaako meitä ajattelussamme sama tuli, joka Dummettin rintaa korvensi.

Dummett ei, luoja kiitos, muutoin erityisesti muistuttanut Wittgensteinia. Vanha Witters pelkäsi jättävänsä jälkeen vain joukon ma-

neereja ja šibboleeteja, niin kuin valitettavasti jossain määrin kävikin. Wittgensteinille filosofia oli taistoa omia demoneita vastaan, eikä hän pitänyt tarpeellisena liittää oraakkelimaisia aforismejaan laajempaan akateemiseen filosofiseen keskusteluun saatikka tutustua teknisiin tuloksiin, joita epäpätevästi kommentoi. Dummett puolestaan ymmärsi Fregen jälkeisen filosofian yhteisenä ja yhteisöllisenä projektina, jossa tarkoin argumentein ja huomioon on saavutettavissa yksimielisyys ja yhteisymmärrys. Tässä hengessä hän filosofiaa harjoitti, ja käteen jäävät argumentit, kysymyksenasettelut ja huomiot ovatkin kertaluokkaa selkeämpiä ja teknisesti mehukkaampia kuin Wittgensteinin vastaavat.

Yksituumainen filosofointi jäi unelmaksi, kuten tuppaa käymään. Dummett ei elätellyt tästä mitään harhakuvitelmia. Historiaa tuntevana kaverina hän tiesi hyvin, ettei ollut ensimmäinen joka luulotteli jonkun filosofin – Kantin, Descartesin, Husserlin – ajatuksista löytyneen systemaattisen metodin ja avaimen filosofian arvoituksiin:

”Varmasti turvallisin veikkaus on, että väitteeni Fregestä perustuu samanlaiselle harhalle. Tähän voin vastata vain banaalisti kuten aina profeetta skeptikolle: aika näyttää.”¹

Aatu Koskensilta

(Jutusta on julkaistu laajempi versio niin & näin -kotisivuilla numeron 1/2012 verkkoelekstrana: www.netn.fi/lehti/nain-naim-112)

Viite

- 1 Can Analytical Philosophy be Systematic, and Ought it to Be? Teoksessa *Truth and Other Enigmas*. Harvard University Press, Cambridge (Mass.) 1978, 436–458 (458).